

TIJDGEEST Twintig jaar geleden stelde het CDA voor een actief donorregistratiesysteem in te voeren. Nee, zeiden een D66-minister en een VVD-voorman. Hoe is het debat zo compleet gedraaid? Een reconstructie.

tekst **Edwin Kreulen**

Worstelen met de donorwet:

'Staatslijken'

We schrijven juni 1995. De Tweede Kamer stemt over de registratie van orgaandonoren. CDA'er Ad Lansink heeft een wijziging voorgesteld: laat alleen mensen die echt geen donor willen zijn, dat vastleggen. De woordvoerder volksgezondheid vreest dat er anders niet genoeg donoren komen. Hij realiseert zich dat zo'n plan kan botsen met het grondrecht van lichamelijke zelfbeschikking. Maar hij redeneert: met goede argumenten kun je zo'n grondrecht wettelijk inperken. En die argumenten zijn er.

Zijn CDA-fractie steunt hem en het oppositielid meent instemming te proeven bij de coalitiefracties PvdA, VVD en D66. Maar juist de vicepremier namens die laatste partij, Els Borst, is tegenstander. "Het past niet in onze volksaard", zal ze erover zeggen.

Frits Bolkestein van coalitiegenoot VVD heeft het nog duidelijker verwoord: hij denkt dat Lansink 'staatslijken' creëert. Zo wordt dit eerste voorstel voor een actieve donorregistratie (adr) weggestemd en ontstaat de praktijk die ook nu geldt, waarin mensen zelf moeten aangeven of ze donor willen zijn.

'Geef voorlichting'

Lansink heeft wel bereikt dat de donorwet regelmatig wordt geëvalueerd. Rond de eeuwwisseling blijkt al dat het niet echt opschiet. De overgrote meerderheid van de Nederlanders registreert zich niet en de wachtlijsten voor transplantatie groeien. Agnes Kant (SP) krijgt in 2002 steun in de Tweede Kamer voor een motie waarin het kabinet wordt opgeroepen een actiever systeem te bedenken.

Belangenverenigingen zoals de Nierstichting

ondersteunen haar pleidooi. Een andere, eigenlijk heel positieve ontwikkeling, doet dat ook. Het aantal verkeersdoden is in Nederland rap afgenomen. Goed nieuws voor de mensen op de weg, maar het betekent wel minder donoren van het medisch ideale type, de hersendoden die direct in het ziekenhuis belanden, vaak jong zijn en dus geschikt als donor. Het tekort groeit.

Een kabinetsplan blijft echter uit, waarop Kant in 2005 zelf een voorstel doet. De grote CDA-fractie, inmiddels weer deel van de regeringscoalitie, is vrijwel unaniem tegenstander. Het grondrecht op zelfbeschikking wordt nu anders uitgelegd. Voor de VVD is dit recht onverminderd heilig, de partij is opnieuw tegen.

Tevergeefs houdt Kant de liberalen voor dat mensen die graag donor willen zijn, maar zich niet registreren in het bestaande stelsel groot risico lopen dat hun wens niet wordt ingewilligd. Wat zegt dat dan over zelfbeschikking? Veel mensen zeggen desgevraagd graag te willen doneren, maar tja, 'ik ben er nog niet aan toegekomen'.

Kant krijgt voor de voeten geworpen dat er binnen het bestaande stelsel nog genoeg gedaan kan worden om meer donoren te werven. Geef voorlichting! Dat argument telt zwaar.

De Christen-Unie ondersteunt het principe van haar voorstel wel. Het is niet genoeg

voor Agnes Kant. Ze krijgt 68 stemmen, de tegenstanders winnen het met 78 stemmen.

Het Kamerlid in de trein

Twee jaar later doet 'De grote donorshow' van omroep BNN, waarin een ongeneeslijk zieke patiënte kandidaten zoekt om een nier aan af te staan, veel stof opwaaien. Het blijkt doorgestoken kaart: de patiënt was een actrice. Maar de omroep heeft wel de aandacht getrokken voor het donortekort.

Ambtenaren en het hele donorveld ontwerpen samen het 'Masterplan orgaandonatie'. In een paar jaar moet het aantal transplantaties met minstens een kwart stijgen. Door betere voorlichting, door er sneller 'bij' te zijn als iemand overlijdt, door nog veel meer en door... actieve registratie, de adr.

Het kabinet neemt het hele plan over, met uitzondering van de adr. Laten we nou eerst eens vijf jaar kijken of dit helpt, is de redentatie.

Het schiet de eerste jaren echter niet op en dat is een van de redenen dat D66-Kamerlid Pia Dijkstra in 2012 begint aan de lange tocht met haar initiatief-wetsvoorstel voor actieve registratie.

Die zit net in alle molens als twee jaar later blijkt dat er ineens meer organen zijn. Dijkstra zet haar plan tijdelijk in de ijskast. Lang zal dat niet duren, want dat goede nieuws eind 2014 is tot de dag van vandaag een eenmalige uitschietter gebleken.

In 2015 krijgt Dijkstra een flinke steun in de rug, als uit de evaluatie van het masterplan blijkt dat al die goede plannen nauwelijks extra donoren hebben opgeleverd.

Dat kost jaarlijks rond de 150 levens, becijferen belangenorganisa-

ties. Vol goede moed dient ze het initiatiefvoorstel in bij de Tweede Kamer. Halverwege 2016 krijgt ze een domper te verwerken. Het CDA houdt vast aan de bestaande lijn en verklaart tegen te stemmen. Dijkstra vreest dat de VVD hetzelfde zal doen en dat haar voorstel in de prullenbak zal belanden.

Net als Kant probeert ze de liberalen erop te wijzen dat de huidige praktijk ook nadelen heeft wanneer men zelfbeschikking hoog in het vaandel heeft staan. Ze past het voorstel op verschillende punten aan. Zo krijgen artsen een 'vergewisplicht', ze moeten altijd controleren of iemand die koos voor donorschap of die geen bezwaar aantekende, wel wilsbekwaam was.

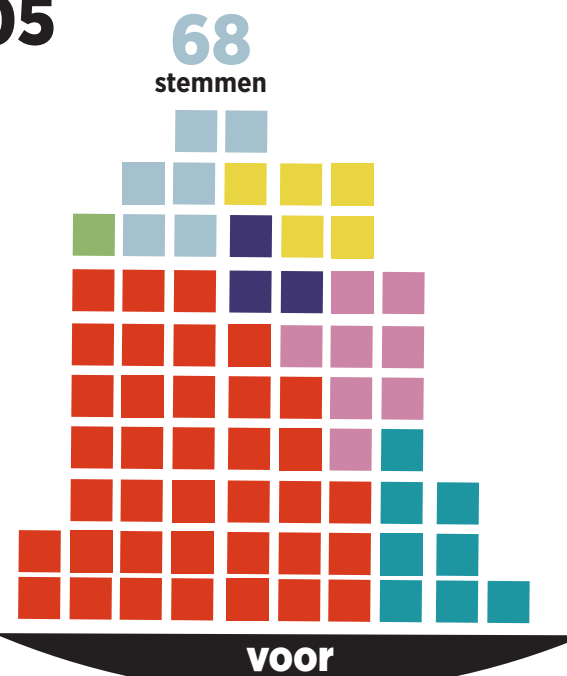
Bij de stemming in september van dat jaar wordt ze verrast. Acht leden van de VVD steunen haar. Kamerleden als Fred Teeven redeneren inmiddels andersom: juist het voorstel van Dijkstra is in lijn met de liberale uitgangspunten.

Die onverwacht sterke steun tilt het aantal voorstemmers naar de helft: 75. Bovendien heeft Dijkstra het geluk dat Frank Wassenberg, fractielid van de Partij voor de Dieren en verklaard tegenstemmer, vast zit in het openbaar vervoer en de cruciale stemming mist. Als hij wel was gekomen, waren de stemmen gestaakt en was het voorstel afgeschoten. Nu blijven de tegenstemmen hangen op 74.

'Garantie geef je op stofzuigers'

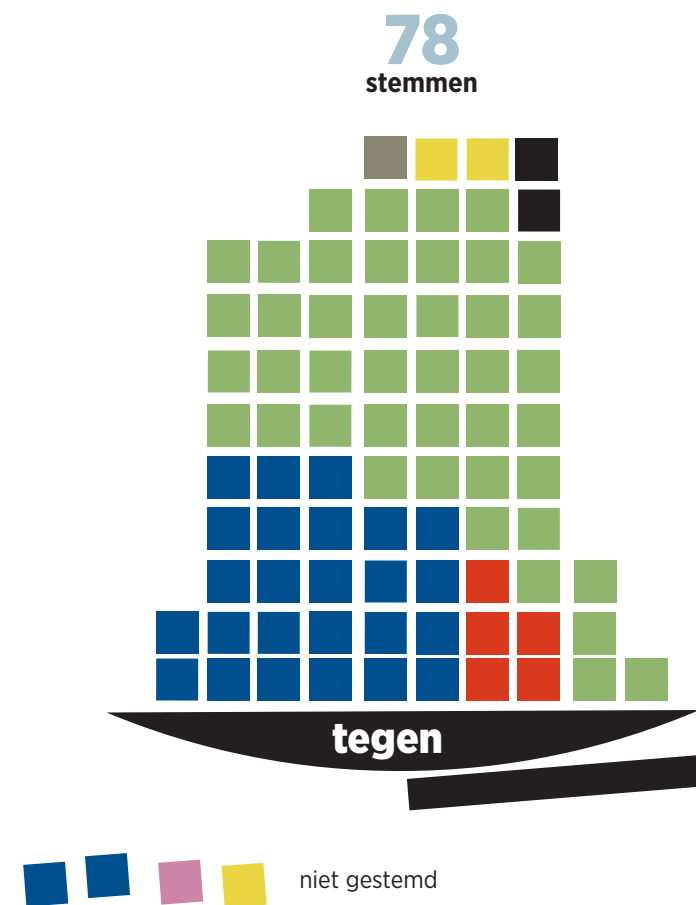
Het is een onverwacht goede uitslag waarop Dijkstra, tot dan toe zeer ingetogen, direct enthousiast reageert en emotioneel haar fractieleider Pechtold omarmt. Dat zal haar al snel kwalijk worden genomen door een deel van de tegenstanders. Ze realiseert zich dat de slag be-

motie Kant
stemming
Tweede Kamer
2005

AFSPLITSINGEN

In de opsomming uit 2005 is de 'groep-Wilders', die zich had afgesplitst van de VVD, voor de overzichtelijkheid 'PVV' genoemd. De twee leden van Denk die zich in 2016 hadden afgesplitst, zijn bij de PvdA gerekend. Johan Houwers, die tegen de zin van de VVD een opengevallen VVD-zetel had ingenomen, wordt bij de VVD gerekend ook al mocht hij niet in de liberale fractie plaatsnemen.

■ ■ ■ ■ ■ niet gestemd

VVD PvdA CDA D66 Groen Links SP